

COHORS I MONTANORUM U GORNJOJ MEZIJI

MIROSLAVA MIRKOVIĆ

Filozofski fakultet, Beograd

U kratkom pregledu rezultata iskopavanja u Djerdapu, izdatom povodom izložbe *Stare kulture u Derdapu* (Beograd 1969) uz izveštaj o arheološkim istraživanjima u Čezavi na Dunavu, na mestu rimskog utvrđenja *Novae*, D. Pribaković donosi fotografiju odlomka ploče, na kojoj je sačuvan sledeći tekst:¹

II COS II P P
SIVM FECI
COH I MONT

U pitanju je natpis, postavljen povodom građevinskih radova, kako pokazuje reč *feci*[t] u r. 2, po svoj prilici izvedenih na utvrđenju *Novae*. U prvom redu natpisa sačuvan je deo carske titule: [*trib(unicia) pot(estate)*] *II co(n)s(ul) II p(ater) p(atriciae)*, koja se može odnositi na više rimskih careva. *Tribunicia potestas II* poklapa se sa drugim konzulatom i titulom *pater patriae* kod Klaudija 42. godine, Vespazijana 70, Trajana 98, Antonina Pija 139, Septimija Severa 194. i nekih kasnijih careva. Paleografske karakteristike natpisa ne bi dozvoljavale da se u datovanju ide dalje od vremena dinastije Severa.²

Svi navedeni carevi, osim Antonina Pija, mogli bi se svojom delatnošću dovesti u vezu sa Podunavljem: pod Klaudijem su izvođeni radovi na putu kroz Klisuru u Derdapu; u vreme Vespazijana vojna posada na Dunavu je pojačana, dovođenjem novih odreda; Trajan je pred rat sa Dačanima preduzeo na gornjomezijskoj obali Dunava građevinske radove širokih razmera; Septimije Sever je više puta obilazio vojne logore na Dunavu i u takvim prilikama su verovatno vršene popravke i dograđivanja na utvrđenjima.³ Neke okolnosti, međutim, ukazuju na to, da je na natpisu iz Čezave najpre mogao biti Trajan u pitanju. Jedna od njih je ta, da titula *imperator*, koja se od vremena Klaudija javlja na trećem mestu u carskoj titulaturi, posle *pontifex maximus* i *tribunicia potestas*, a pre *consul* i *pater patriae*, od trenutka kada su *salutationes* izvršene po drugi put (*imperator* I izraženo je već u carskom preimenovanju),⁴ nedostaje na ovom natpisu. Klaudije je 42. godine bio *imperator* po treći put,⁵ Vespazijana je 70. godine *imp. III, IV i V*,⁶ Septimije Sever je 194. *imp. II* krajem 193, III i IV u 194 godini.⁷ Trajan je titulu *imperator* II stekao 102. godine; *tribunicia potestas II* imao je 98. godine, verovatno samo od oktobra do 10. decembra, drugi konzulat od januara te godine, a titulu *pater patriae* nosio je od jeseni 98. godine.⁸

Do nekih zaključaka o vremenu nastanka natpisa u Čezavi može se doći i razmatranjem istorije kretanja kohorte I *Montanorum*, koja se spominje u trećem redu natpisa. U Podu-

navlju su poznate dve kohorte sa ovim nazivom: *cohors I Montanorum*, koja se u ranocarsko doba nalazila u Dalmaciji, pod Klaudijem i Neronom u Meziji, a kasnije u Panoniji, gde je potvrđena na vojnim diplomama 80, 84, 85 i 102. godine i *cohors I Montanorum* sa nazivom *civium Romanorum*, potvrđena u Noriku u prvoj polovini I veka, kao panonska na vojnim diplomama 85 i 98, a 100. i kasnije kao gornjomezijska.⁹ Na natpisu iz Čezave pre je mogla biti u pitanju ova druga. Za vreme mezijskog boravka *cohors I Montanorum* se nije nalazila na Dunavu već u unutrašnjosti provincije, u kastelu *Timacum Minus* kod današnje Ravne na Timoku;¹⁰ *cohors I Montanorum civium Romanorum* je februara 98 u Panoniji, a 100. u Gornjoj Meziji.¹¹ Na gornjomezijski limes je bila prekomandovana verovatno uskoro posle februara 98. godine, da bi učestvovala u pripremama za Trajanov dački rat. Tada je verovatno nastao i natpis iz Čezave, koji je obaveštavao o njenoj građevinskoj delatnosti. Utvrđenje I veka od zemlje i drveta, na koji se može odnositi Prokopijev termin *πύργος* (de aedif. IV 6), je prošireno i ojačano.¹² Ono leži na ulazu u Đerdapsku klisuru i prema jednoj vesti iz ranovizantijskog vremena, na početku Trajanovog puta.¹³ U sistematskim radovima na utvrđivanju gornjomezijske obale Dunava, radi obezbeđenja transporta trupa prema Dakiji, ovako važan položaj, sa koga se mogao kontrolisati saobraćaj Dunavom i kopnenim putem, nije mogao biti zaobiđen. Vest u Prokopija (de aedif. IV 6), da je tek Justinijan podigao u Novama pravo utvrđenje (*ἐχέλευμα*), ne može biti tačna. Arheološka istraživanja su pokazala, da je kastrum u Novama u II-III veku jedan od najvećih na gornjomezijskom limesu, mogao je da primi jednu *cohors quingenaria equitata*.¹⁴ Značaj je zadržao sve do poznorimskog vremena. O njegovoj posadi se međutim ne zna ništa pouzdano pre IV veka.¹⁵

Ako je tačno da je natpis iz Čezave nastao u vreme Trajana, tekst koji prethodi prvom sačuvanom redu mogao bi se dopuniti na sledeći način: [*Imp(erator) Caes(ar) Nerva Traianus Germanicus pont(ifex) max(imus) trib(unicia) pot(estate)*] *II con(n)s(ul) II p(ater) p(atriciae)*. Drugi red ne pruža elemente za sigurnu dopunu. Ostatak reči *SIVM* može biti deo naziva neke vojne jedinice, npr. kohorte *I Antiochen[sium] ili II Lucen[sium]*. Prva je posvedočena među gornjomezijskim odredima 93. i 100. godine; druga se nalazila u vojsci Mezije 78. godine.¹⁶ Jedna od mogućih dopuna r. 2 bila bi: *praef(ectus) coh(ortis) I Antiochen[sium] ili II Lucen[sium] feci[t]*, čemu bi prethodilo ime vojnog komandanta, koji je rukovodio radovima pri podizanju utvrđenja *Novae* i možda njegovo zvanje 98. godine. npr. *praef(ectus) fab(rum) ili praef(ectus) coh(ortis) I Mont(anorum)*.¹⁷ Nemoguće je utvrditi da li je r. 3, osim naziva jedinice, *coh(ors) I Mont(anorum c(ivium) R(omanorum)?)* sadržao još neku reč, jer se dužina redova ne može utvrditi.

Ovako dopunjen tekst poticao bi iz poslednjih meseci 98. godine, između oktobra i 10. decembra, kada je počinjala Trajanova treća tribunijska godina. Broj svedočanstava o Trajanovoj građevinskoj delatnosti na gornjomezijskoj obali Dunava pred početak rata sa Decebalom sa ovim natpisom bi se povećao na četiri. Natpis iz Nova vremenski bi bio malo kasniji od natpisa iz Prahova na Dunavu (*Aquae*),¹⁸ a stariji od Trajanove table kod Tekije (*Transdierna*), koja je nastala u vreme završetka radova na putu kroz Donju klisuru u Đerdapu, 100. godine¹⁹ i od natpisa iz Karataša, koji je bio postavljen 101. godine, povodom prokopavanja kanala kod Sipa, radi otklanjanja opasnosti od podvodnog stenja i brzaka pri plovidbi ovim delom Dunava.²⁰

Novae kod Čezave, na ulazu u Đerdap i *Aquae* kod Prahova, u blizini ušća Timoka u Dunav su dve tačke u nizu utvrđenja, popravljenih ili izgrađenih uoči Trajanovog rata sa Dačanima.²¹ Utvrđenje *Novae* je pod Trajanom sazidano; *Aquae* su postojale i pre Trajana, kao brana pri prodorima Dačana na jug, dolinom Timoka. Posadu ovog kastela je 80-tih godina I veka činila *cohors I Cantabrorum*, verovatno uništena pri napadu Dačana u vreme Domicijana.²² Porušeni kastel obnovio je Trajan. Okolnost da natpisi iz ovih dveju među-

sobno udaljenih tačaka potiču iz iste, 98. godine, može značiti da je građenje utvrđenja na gornjomezijskoj obali Dunava okončano u prvoj fazi Trajanovih priprema za rat. Radovi na putu trajali su duže, do 100. godine. U njima su učestvovali *lapidarii* obe gornjomezijske legije, *IV Flavia* i *VII Claudia*.²³ Prokopavanje kanala predstavlja poslednju fazu radova, koji su završeni tek uoči pohoda, 101. godine.

Cohors I Montanorum, koja je gradila kastrum u Novama, potvrđena je kao gornjomezijska i u godinama 103/107 i 160.²⁴ Verovatno je ona u pitanju i na spomeniku, nađenom u unutrašnjosti Gornje Mezije, u današnjoj Prištini, na teritoriji rimskog grada Ulpiana. U knjizi *Rimljani na Kosovu i Metohiji* E. Čerškov u jednoj napomeni saopštava sledeći tekst: *D(is) M(anibus) Septimius Dassius vetera(nus) co(h)ortis primae Montanorum et Aelia Naea (sic) coniux eius et (iae) (sic) Celsinae que vixit an(nis) XXX et Aeliae Romnae que vixit annis XXV filiabus pientissimis et sibi vivi faciendum curarunt et Annio Timenti adfini nostro*.²⁵ Navedeni veteran, *Septimius Dassius* bio je regrutovan na teritoriji Ulpijane u sloju Dardanaca, koji su već imali rimska građanska prava, kako se može zaključiti po gentilnom imenu *Septimius*. Rimski civitet za članove porodice, ženu koja nosi dardansko ime *Nanea*²⁶ i ćerke *Celsina* i *Romna* on je stekao posle 25 godina provedenih u rimskoj vojsci. Carsko gentilno ime *Aelius* koje one nose, upućuje na vreme Hadrijana. Ako je otac otpušten iz rimske vojske posle najmanje 25 godina službe, morao je biti regrutovan još pod Trajanom, najkasnije 112. godine. *Cohors I Montanorum*, u kojoj je on služio, nije morala biti stacionirana u oblasti, u kojoj je nađen natpis; jedan deo odreda međutim mogao se nalaziti u rudničkoj oblasti na Kosovu, u gradu Ulpijani ili municipiju Dardanorum, kao što je to bio slučaj sa nekim pripadnicima kohorte *I Hispanorum veterana* u prvim godinama Trajanove vlade.²⁷

¹ D. PRIBAKOVIĆ, *Stare kulture u Đerdapu* (Beograd 1969) 88, sa jasnom fotografijom, koja ne ostavlja mesta kolebanju u pogledu čitanja sačuvanog teksta. U pitanju je levi donji ugao ploče od krečnjaka, sa delom donjeg okvira, na kome je urezan poslednji red natpisa. Sačuvana je i leva ivica ploče. — O lokalizovanju rimskog utvrđenja Novae kod današnje Čezave up. B. SARIA, *RE XVII* (1936) 1137. E. SWOBODA, *Forschungen am obermösischen Limes, Schriften der Balkankomm., ant. Abt.* 10 (Leipzig-Wien 1939) 20 i d. M. MIRKOVIĆ, *Rimski gradovi na Dunavu u Gornjoj Meziji* (Beograd 1968) 105.

² Pravilna slova ovog natpisa ne pokazuju karakteristike na osnovu kojih bi se moglo izvršiti uže datovanje u okviru prva dva veka Carstva. Slova C, O, S, P, E, F, I imaju oblik koji se sreće na natpisima u Meziji i Gornjoj Meziji od vremena Flavijevaca (up. *CIL III* 8261, fot. u Spomeniku 98, 1941—48, 189) do kraja III veka; M u r. 2, sa paralelnim linijama 1—3 i 2—4, čest je oblik na natpisima do Nerae; u r. 3, M sa vertikalnim linijama 1 i 4, nije karakteristično za isti period: up. J. S. and A. E. GORDON, *Contributions to the Paleography of latin Inscriptions* (1957) 210. U skraćenici COS sva su slova jednake veličine, kako je to slučaj na natpisima u I i tokom celog II veka (GORDONS, *op. cit.* 214). Ipak, odsustvo izduženih slova i zbijenog teksta, karakterističnih za poznije

natpise, isključuje mogućnost datovanja ovog natpisa posle dinastije Severa.

³ O građevinskoj delatnosti Klaudija na Dunavu svedoči natpis na steni Gospodjinog vira u Đerdapu, *CIL III* 1698 = A. ET J. ŠAŠEL, *ILLug.* n. 56; Vespazijan je započeo sa pomeranjem vojnog težišta na Podunavlje; prema svedočenstvu vojne diplome iz Donjeg Milanovca već 75. godine su se u Meziji nalazili neki pomoćni odredi, za koje se verovalo da su prekomandovani na Dunav tek u vreme Trajanovih priprema za rat sa Daćanima up. M. MIRKOVIĆ, *Die Auxiliareinheiten in Mönsien unter den Flaviern, Epigraph. Studien* 5 (1968) 183; o Trajanovim radovima na utvrđivanju mezijske obale Dunava uoči dačkog rata up. nap. 18—20; o posetama Septimija Severa dunavskim vojnim logorima up. M. PLATNAUER, *The Life and Reign of the Emperor Lucius Septimius Severus* (1918) ed. anast. 1965.

⁴ Up. M. HAMMOND, *The Antonine Monarchy* (Roma 1959) 76 i d.

⁵ E. GROAG, *RE III* (1890) 2788 i *PIR² II* (1936) 228. Na Klaudijevom natpisu iz Đerdapa, A. ET J. ŠAŠEL, *ILLug.* 56 iz godine 43. (za druga datovanja v. ŠAŠEL, *op. cit.* loc. cit.) posle *trib. pot.* III sledi *cos. desig.* I[III] ili *cos. desig.* i[mp(erator)]. Up. ŠAŠEL, loc. cit.; N. VULIĆ, koji je natpis video, navedeno mesto čita *trib. pot. IIII cos. desig.*..., *Klio* 35, 1942, 178; IDEM, *Spomenik* 98 (1941—48) br. 76.

⁶ *PIR² III*, 1943, 182 n. 398.

⁷ Up. DESSAU, *ILS* 416 i 2304. Titulu *imperator II* kod Septimija Severa J. Hasebroek, *Untersuchungen zur Geschichte des Kaisers Septimius Severus*, (Heidelberg 1921), vezuje za pobjedu kod Kizika, i ograničava je na novembar-december 193. godine. Drugi konzulat cara počeo je 1. januara 194. godine.

⁸ HANSLIK, *RE* Suppl. X (1965) 1066. Za datovanje Trajanove prve dve tribunicijske godine HAMMOND, *op. cit.* 72 i d. ostavlja dve mogućnosti: 1) *trib. pot.* I od oktobra 97. do 10. decembra iste godine; II — od 10. decembra 97. do 10. decembra 98. ili 2) *trib. pot.* I od oktobra 97. do oktobra 98; II — od oktobra 98. do 10. decembra iste godine. HANSLIK, *op. cit.* 1047 ostaje kod ove druge mogućnosti i *trib. pot.* II ograničava na vreme od oktobra do 10. decembra 98. Za titulu *pater patriae* v. HANSLIK, *op. cit.* 1047.

⁹ W. WAGNER, *Die Dislokation der römischen Auxiliärformationen in den Provinzen Noricum, Pannonien, Moesien und Dakien von Augustus bis Gallienus* (Berlin 1938) 168 i d.

¹⁰ *Jahresh.* 6, Beibl. 44, n. 50. Natpis se datuje u vreme Vespazijana stoga što se na istom spomeniku nalazi natpis posvećen prefektu kohorte I *Thracum Syriaca*, *CIL* III 8261, iz vremena pre no što je Mezija podeljena na dve provincije (PREMERSTEIN-VULIĆ, *Jahresh.* 6, Beibl. 44 i d.). Mogućno je da je natpis pripadnika kohorte I *Montanorum* stariji, jer je ovu jedinicu po svojoj prilici smenila u kastelu u Ravni cohors I *Thracum Syriaca*.

¹¹ *CIL* XVI n. 42 i n. 46.

¹² O zemljanom utvrđenju i drvenoj gradnji u Čezavi up. D. PRIBAKOVIĆ, *Stare kulture u Đerdapu*, 88; IDEM, *Arheološki pregled* 11 (1969) 150; IDEM, *Arh. pregled* 12 (1970) 86. Zidano utvrđenje iz druge faze gradnje Pribaković datuje tek u kraj II ili početak III veka.

¹³ *Theoph. Simoc.* VIII 3. Podatak se odnosi na 596. god. K. JIREČEK, *Die Heerstrasse von Belgrad nach Konstantinopel und die Balkanpässe* (Prag 1877) — isto na srpskom: u *Zborniku Konstantina Jirečeka I* (Beograd 1959) 179 drži da su u Teofilakta u pitanju Novae na donjem Dunavu (današnji Svištov u Bugarskoj). Nije međutim poznato da je na ovom mestu počinjao put Trajanova vremena. Novae kod današnje Čezave Teofilakt spominje još jednom, kao mesto u koje je stigao vizantijski vojskovođa Prisk 602. godine, četiri dana pošto je prešao Dunav (verovatno pošto je stigao do Dunava), *Theoph. Simoc.* VII 10.

¹⁴ E. SWOBODA, *Forschungen am obermösischen Limes*, 24. Dimenzije temelja rimskog utvrđenja kod Čezave različito su zabeležene u starijoj literaturi: 150 × 150 F. KANITZ, *Römische Studien in Serbien* (Wien 1892) 28; 170 × 120, IDEM, *Das Königreich Serbien und*

das Serbenvolk I, 1904—1914, 202; 130 × 120 E. SWOBODA, *op. cit.* 22. Arheološka istraživanja su pokazala da je kastrum u raznim fazama izgradnje menjao dimenzije, od 130 × 116 (druga faza) do 160 × 140 m (četvrta faza). Up. D. PRIBAKOVIĆ, *Arh. pregled* 11 (1969) 150; IDEM, *Arh. pregled* 12 (1970) 86.

¹⁵ U *Not. dign.* XLI 23 i 24 u Novama se navode dva odreda: *Auxilium Novense* i *Milites exploratores*. O ranijoj posadi se ne zna ništa pouzdano. Za kastrum u Novama vezuje se natpis *CIL* III 8098, nađen u blizini, kod Brnjice. Na njemu se spominje pripadnik legije VII *Claudia*, regrutovan 168. god. B. SARIA, *RE* XVII 1137 pretpostavlja da se odred ove legije nalazio u Novama.

¹⁶ *CIL* XVI 39 i 42 (*cohors I Antiochensium*); 22 (*cohors II Lucensium*). Up. W. WAGNER, *op. cit.* 86 i 161.

¹⁷ Zvanje *praefectus fabrum* najpre se može očekivati kod lica koje je rukovodilo građevinskim radovima (o tome E. SANDER, *Bonn. Jahrb.* 162 [1962] 139 i d.). Trajan je na takav položaj dovodio ljude, koji su već imali vojnog iskustva u Podunavlju, kao na pr. Manlija Feliksa, koji je bio *praefectus fabrum* 100—101. godine, a pre toga *tribunus militum leg. VII Claudia*: *CIL* III 720 = Dessau, *ILS* 1419. Up. H. -G. PFLAUM, *Les carrières procuratoriennes équestres sous le Haut-Empire romain I* (Paris 1960) 147; J. ŠAŠEL, *JRS* 63 (1973) 83 i d.

¹⁸ *CIL* III 1642: [Imp.] Caesar D[ivi] Ner[vae] f[ilius] Nerva Tra[ianus] Aug[ustus] Ger[manicus] p[ontifex] m[aximus] tr[ibunus] p[otestatis] c[on]s[ul] II p[ater] p[atriae]. Ako je tačno da je u poslednjem redu *tribunicia potestas* bez broja, natpis je morao nastati pre oktobra 98, kada se završavala prva tribunicijska godina Trajana (up. HANSLIK, *RE* Suppl. X, 1047). U godinu 99, kada je Trajan nosio titulu *tribunicia potestas* III (od oktobra IV), natpis datuje: C. PATSCH, *Der Kampf um den Donauraum unter Domitian und Trajan, Beiträge zur Völkerkunde von Südosteuropa V/2*, Sitz.-ber. d. Akad. d. Wiss. (Wien 1937) 58 i HANSLIK, *op. cit.* 1049. Up. i *CIL* III 1642.

¹⁹ *CIL* III 8267 = Dessau, *ILS* 5863 = A. ET J. ŠAŠEL, *ILug.* n. 63: Imp(erator) Caesar divi Nervae f. Nerva Traianus Aug(ustus) Germ(anicus) pontif(ex) maximus trib(unicia) pot(estate) IIII pater patriae co(n)s(ul) IIII montibus excis[is] anco[n]i[s] sublat[i]s via[m] r[e] fecit].

²⁰ P. PETROVIĆ, *Starinar* 21 (1971) 31 i d.: Imp(erator) Caesar divi Nervae f. Nerva Traianus Aug(ustus) Germ(anicus) pont(ife)x max(imus) trib(unicia) pot(estate) V p(ater) p(atricae) co(n)s(ul) IIII ob periculum cataractarum derivato flumine tutam Danuvi navigationem fecit. — Up. opširniji komentar J. ŠAŠEL, *JRS* 63, 1973, loc. cit.

²¹ O tome C. PATSCH, *op. cit.* 58 i HANSLIK, *RE Supp.* X, 1049.

²² M. MIRKOVIĆ, *Cohors I Cantabrorum i posada kastela Aquae na srednjem Dunavu u drugoj polovini I veka n. e.*, *Zbornik Filozofskog fakulteta u Beogradu* 8 (1964) 87 i d. O razaranju rimskih utvrđenja na desnoj obali Dunava i uništavanju vojne posade pri provali Dačana u vreme Domicijana up. JORD. *Get.* 76. O tome C. PATSCH, *op. cit.* 10 i d.

²³ Up. nov natpis, otkriven u blizini Trajanove table kod Tekije: M. GABRIČEVIĆ, *Strassenbau in der Donja Klisura des Eisernen Tores im Licht der neuentdeckten Inschrift*, *Arheološki vestnik* 23 (1972) 411 i d.

²⁴ *CIL XVI* n. 54 i 111. Up. i *Chiron* 2 (1972) 429 i d. Od vremena Hadrijana kohorta ne nosi više naziv *civium Romanorum* (Wagner, *op. cit.*, 169).

²⁵ E. ČERŠKOV, *Rimljani na Kosovu i Me-tohiji* (Beograd 1969) 87 nap. 115. Ime žene moralo je biti *Nanea*; gentilno ime ćerke *Celsine* takođe je bilo *Ael*ia.

²⁶ Up. F. PAPAZOGLU, *Srednjobalkanska plemena u predrimsko doba* (Sarajevo 1969) 179. Za ilirsko ime vojnika, *Dassius*, koje se često javlja u Dardanaca, up. EADEM, *op. cit.* 176.

²⁷ V. tekst *pridianum-a* ove kohorte: *British Museum Papyrus* 2851; R. FINK, *Roman Military Records on Papyrus* (1971) 224, col. ii, 22.¹

COHORS I MONTANORUM IN OBERMÖSIEN

Zusammenfassung

Über den Aufenthalt der Kohorte I Montanorum in Obermösien haben wir zwei neue Zeugnisse: eine nur teilweise erhaltene Inschrift, die durch Ausgrabungen in Čezava (*Novae*) an der Donau erworben worden ist,¹ und eine zweite, die vor einigen Jahren bei Priština, im Inneren der Provinz, entdeckt wurde.²⁵ Das Inschriftenstück aus *Novae* enthält, ausser den Namen der Kohorte, noch das Wort *fecit*, was auf eine Bauinschrift hinweist, sowie einen Teil der Kaisertitulatur: II COS II P P, was zu *[trib(unicia) pot(estate)] II co(n)s(ul) II p(ater) p(atriciae)* zu ergänzen ist. Unter fünf Kaisern, bei denen *tribunicia potestas* II mit dem zweiten Konsulat parallel läuft, Claudius im Jahre 42, Vespasian 70, Trajan 98, Antoninus Pius 139 und Septimius Severus 194, ist am ehesten an Trajan zu denken, der im Laufe der Vorbereitungen für den Dakerkrieg an den Festungen, Strassen und Kanälen am obermösischen Limes bauen liess. In diesem Falle ist die Inschrift in das Jahr 98 zu datieren. Für den bevorstehenden Krieg gegen die Daker war die Festung bei *Novae*, am Eingang in die Donauenge Đerdap, von besonderer Wichtigkeit. Aus dem ersten Regierungsjahr Trajans stammt noch eine Bauinschrift, die bei Prahovo (*Aquae*) an der Donau gefunden wurde.¹⁸ Daraus kann man schliessen, dass Trajan zuerst die Festungen an dem obermösischen Donauufer baute (im Jahre 98), dann folgten die Strassenbauarbeiten (im Jahre 100)¹⁹ und schliesslich, unmittelbar vor dem Kriegausbruch (im Jahre 101), liess er den Kanal bei Sip abschliessen, um die Donaukatarakte zu umgehen.²⁰

Die zweite Inschrift aus Priština, die wahrscheinlich aus der Zeit Hadrians stammt, zeigt, dass ein Teil der Kohorte, vielleicht vorübergehend, im Inneren der Provinz, in dem Bergwerksbezirk bei *Ulpiana* stand.